

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در

پانسکو

هو العزيز

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در پلاسکو

توزیع محدود

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در پلاسکو

توزیع محدود- ویرایش دوم

۱۰ بهمن ۹۵

با جستارهایی از:

محمد آقاسی، علیرضا آقاییوسفی، ریحانه اصلان زاده، سیدمهدی اعتمادی فرد، آرمین امیر، حسین ایمانی جاجرمی، یاسر باقری، عبدالله بیجرانلو، ناصرالدین-علی تقویان، سمیه توحیدلو، مجتبی توسل، حمیدرضا جلایی پور، ریحانه جوادی، محمدرضا جوادی یگانه، ابراهیم حاجیانی، مهدی حسین زاده فرمی، هادی خانیکی، سیدمحمد مهدی خوبی، مجتبی دلیر، حسین راغفر، جبار رحمانی، محمد مهدی رحمتی، مهدی روزخوش، سعیده زادقناد، احسان سلطانی، احسان شاه قاسمی، غلامرضا صدیق اورعی، رضا صفری شالی، عباس عبدی، حامد طالبیان، حمید طاهری، فاطمه سادات علمدار، فردین علیخواه، موسی عنبری، غلامرضا غفاری، محمدجواد غلامرضا کاشی، محمد فاضلی، نعمت الله فاضلی، مقصود فراستخواه، جولان فرهادی بابادی، ناصر فکوهی، مجید فولادیان، سید احمد فیروزآبادی، محمدامین قانع راد، علی قنبری، محمدرضا کلاهی، مسعود کوثری، رضا مختاری اصفهانی، علیرضا مشهدی زاده، محمد معماریان، مهدی منتظری مقدم، نوح منوری، سیدجواد میری، سیدعبدالامیر نبوی، آرش نصر اصفهانی، عباس نعمتی، سیدضیاء هاشمی، سیده راضیه یاسینی.

با مقدمه: سیدرضا صالحی امیری

به کوشش:

محمدرضا جوادی یگانه، جبار رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیجرانلو

۱۳۹۵

عنوان و نام پدیدآور	جستارهایی در پلاسکو/ به کوشش محمدرضا جوادی یگانه، جبار رحمانی، سعیده زادقتاد، عبدالله بیچرانلو. با مقدمه سیدرضا صالحی امیری.
مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۵۲۱ص.
موضوع	بلاها -- جنبه‌های جامعه‌شناختی.
موضوع	رسانه‌ها و افکار عمومی.
موضوع	مسائل اجتماعی -- ایران -- تهران.
موضوع	مدیریت بحران -- ایران -- تهران.
موضوع	بلاها -- آینده‌نگری.
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۵ ج ۲ / HV ۵۵۳
	وضعیت فهرست‌نویسی فیبا
	رده‌بندی دیویی
	۳۴۷/۳۶۳

جستارها

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
به کوشش: محمدرضا جوادی یگانه، جبار
رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیچرانلو.
با مقدمه: سید رضا صالحی امیری، وزیر
فرهنگ و ارشاد اسلامی
صفحه‌آرا: وحید لنجان‌زاده
روی جلد: از مجموعه «ایستاده در غبار»،
اصغر خمسه. خبرگزاری مهر.

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی‌عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵. تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۹۳۰۷۶. Email: nashr@ric.ir

فهرست مطالب

پلاسکو از آغاز تا پایان ۷

مدیریت و سیاست شهری

- گزارش ملی پلاسکو / محمد فاضلی ۱۵
- پیام پلاسکو / سید ضیاء هاشمی ۲۵
- مدیریت شهری و درس های پلاسکو / حسین ایمانی جاجرمی ۳۱
- تحلیلی آسیب شناختی بر موقعیت بحران های کالبدی شهر / ناصر فکوهی ۳۵
- ماجرای «پیک نیک» و جامعه شناسی «پلاسکوها» / موسی عنبری ۴۳
- فروپاشی پلاسکو نماد فروپاشی الگوی توسعه شهری / محمد امین قانع راد ۴۹
- آتش پلاسکو روشن است! مگر... / مجتبی توسل ۵۷
- فاجعه ساختمان پلاسکو و درس هایی که نمی آموزیم / حسین راغفر ۶۵
- مسئولیت شهرداری در حادثه پلاسکو / علیرضا مشهدی زاده ۷۱
- مدیریت فرسوده / سید عبدالامیر نبوی ۷۹
- خوب، بد، زشت: درس های پلاسکو / محمد مهدی رحمتی ۸۷
- هزینه های استهلاک و بی توجهی به آن در پلاسکو / غلامرضا صدیق اورعی ۹۷
- ساختارهای خالق حادثه ساختمان پلاسکو / احسان سلطانی ۱۰۳
- آتش پلاسکو؛ احیاگر مشکلات تاریخی ایرانیان / رضا مختاری اصفهانی ۱۱۱
- چتری برای پلاسکو / یاسر باقری ۱۱۹
- قربانیان نامرئی پلاسکو / آرش نصر اصفهانی ۱۲۹
- عدم توازن امنیت حیات ایرانی / مهدی حسین زاده فرمی ۱۳۵

فرهنگ و جامعه

- ۱۴۳ پرسش پلاسکو / نعمت‌الله فاضلی
- ۱۵۵ پلاسکو و امر نمی‌دانم / سیدجواد میری
- ۱۶۱ با پلاسکو می‌توان «جامعه در آغوش خطر ایران» را اسکن کرد / جلالی پور
- ۱۶۹ ققنوس پلاسکو و تکوین مقوله «مردم» در غیاب حکمرانی کارآمد / جبار رحمانی
- ۱۷۵ ساختمان پلاسکو و احساس بی پناهی مردم / محمدجواد غلامرضا کاشی
- ۱۸۷ حادثه ساختمان پلاسکو و فرهنگ اعتماد / غلامرضا غفاری
- ۱۹۵ ظرفیت سرمایه اجتماعی و واقعه پلاسکو / سید احمد فیروزآبادی
- ۲۰۳ اعتماد؛ کلید جامعه خود-ترمیم‌گر / فردین علیخواه
- ۲۰۹ پلاسکو و نشانه‌شناسی یک ازدحام / مقصود فراستخواه
- ۲۱۵ پلاسکو، یادگیری و آگاهی ملی / ابراهیم حاجیان
- ۲۲۵ بررسی زمینه‌های بحران پلاسکو با تأکید بر منزلت اجتماعی / مهدی اعتمادی‌فرد
- ۲۳۳ ساختمان پلاسکو و اهمیت آموزش مهارت‌های زندگی / مجتبی دلیر

اخلاق اجتماعی و خلیقات ایرانی

- ۲۴۳ آیا مردم هم در فروریختن پلاسکو مقصرند؟ / محمدرضا جوادی یگانه
- ۲۵۱ حادثه پلاسکو و فرهنگ عمومی / محمدرضا کلاهی
- ۱۶۲ حادثه پلاسکو و مظلومان همیشگی: «مردم» / مهدی روزخوش
- ۲۷۱ تقدیرگرایی، گم‌گشتگی آینده، و ظهور فاجعه پلاسکو / مجید فولادیان
- ۲۷۹ همه ایرانی‌اند، بعضی‌ها ایرانی‌ترند / آرمین امیر
- ۲۸۹ پلاسکو، فقدان همدلی در زیست جمعی ایرانی / علی قنبری
- ۲۹۹ آیا آنها گوسفندند؟ / فاطمه سادات علمدار
- ۳۰۹ فرایند اندیشه نسلی؛ آنچه که انجام می‌دهیم / مهدی منتظری‌مقدم
- ۳۱۷ مناسک پلاسکو / سعیده زادقناد

رسانه‌های جمعی و اجتماعی

- ۳۲۷ پلاسکو: سیلی سخت فاجعه / مسعود کوشری
- ۳۴۱ تصویری از رسانه‌ای شدن یک حادثه / هادی خانیکی
- ۳۴۷ درباره روایت رسانه ملی از واقعه ساختمان پلاسکو / سیدمحمد مهدی خوبی
- ۳۵۵ ۱۲۴ دقیقه تعلیق / محمد معماریان
- ۳۶۵ اختلال رسانه‌ای و نقص جامعه‌پذیری / عباس عبدی

- ۳۷۱ مصیبت به منزله درنگی برای آینده / سمیه توحیدلو
- ۳۸۱ پلاسکو در ذهن مردم فروریخت / عباس نعمتی و حمید طاهری
- ۳۸۷ درس‌های فاجعه پلاسکو برای تلویزیون ایران / عبدالله بیچرانلو
- ۳۹۵ سرکشی تحمل‌ناپذیر نمادها / ناصرالدین علی تقویان
- ۴۰۵ که نه خاطر تماشا، نه هوای باغ دارد / ریحانه جوادی
- ۴۱۷ حادثه ساختمان پلاسکو و افکار عمومی / رضا صفری شالی
- ۴۲۵ اختلال جمعی / علیرضا آقاییوسفی
- ۴۳۳ سلفی‌بگیران پلاسکو / احسان شاه قاسمی
- ۴۴۱ خوش‌حالی‌ها و خوش‌بختی‌های رسانه ملی / نوح منوری
- ۴۴۷ فاجعه پلاسکو: امکان بسیج اجتماعی و نقش رسانه‌ها / حامد طالبیان
- ۴۵۵ شوک درمانی افکار عمومی و دیگر هیج / محمد آقاسی
- ۴۶۱ کنش سیاسی و عکاسی از فاجعه / ریحانه اصلانزاده

برای آینده

- ۴۷۱ از فروریزش نماد مدرنیته تا برساخت فرهنگ رشادت / سیده راضیه یاسینی
- ۴۸۱ علاج واقعه / جولان فرهادی بابادی

مدیریت و سیاست شهری

مدیریت شهری و درس های پلاسکو

حسین ایمانی جاجرمی

رئیس موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران

ریزش برج تجاری-تولیدی پلاسکو در روز پنج شنبه ۳۰ بهمن ۱۳۹۵ در قلب پایتخت، چند مسئله بنیادی و حل نشده مدیریت شهری را آشکار کرد. وقوع این فاجعه که در آغاز تنها آتش سوزی ساده‌ای می‌نمود و تکرار آتش سوزی‌هایی بود که هر چند وقت یکبار به‌طور منظم در این برج اتفاق می‌افتاد و بخشی از زندگی روزمره ساختمان قلمداد می‌شد، به یک‌باره با فوران دوباره آتش و فرو ریختن متعاقب بنا، بدل به فاجعه‌ای تراژیک و فراموش نشدنی در تاریخ شهرنشینی و سیاسی-اداری تهران و ایران شد. صرف رخداد، فاجعه نشانگر ضعف بنیادین امر پیشگیری در سازمان عریض و طویل شهرداری و سازمان آتش نشانی و خدمات ایمنی شهرداری تهران است. با توجه به عظمت حوادث کلان شهری و خسارت‌های گسترده جانی و مالی آن‌ها، بخش عمده‌ای از فعالیت‌های

سازمان‌های امدادی و ایمنی، معطوف به انجام امر پیشگیری از حوادث شده است. فعالیت‌هایی که مقولاتی گسترده مانند آموزش‌های عمومی و تخصصی، انجام مانورهای آتش‌نشانی و امدادی در پهنه‌های متمرکزکننده جمعیت مانند مراکز تجاری، آموزشی، اداری و مسکونی را در بر می‌گیرد. بخشی دیگر از این فعالیت‌ها، شناسایی نقاط پرخطر و با پتانسیل وقوع خطرات است که به دنبال آن سازمان‌های آتش‌نشانی دست به اقدامات کاهش یا رفع خطر می‌زنند. آن‌ها برخوردار از اتوریته و ظرفیت‌های قانونی و اجرایی کافی و موثر برای برخورد با این نقاط هستند و از آن جایی که جامعه، اولویت موضوع ایمنی را درک کرده است، اقدامات‌شان، مورد چون و چرا قرار نمی‌گیرد. نگاهی به فاجعه پلاسکو در تهران، نشان می‌دهد که اگر فعالیت‌های پیش‌گیرانه را به سه بخش آموزش، تذکر و برخورد تقسیم کنیم، تنها بخش تذکر انجام شده و دو بخش مهم دیگر - آموزش و برخورد - مغفول مانده است. سازمان‌های آتش‌نشانی و خدمات ایمنی شهری از آن جایی که وابسته به شهرداری‌ها هستند، در انجام فعالیت‌های خود، تابع سیاست‌ها و برنامه‌های دستگاه اداره‌کننده شهر می‌شوند. اگر سیاست‌های شهرداری از اولویت‌هایی مانند تأمین کامل ایمنی فضاها و فعالیت‌های شهری، به اموری مانند درآمدزایی و فعالیت‌های تجاری سوق کند، به احتمال زیاد سازمان‌های آتش‌نشانی در سلسله مراتب اولویت‌های شهرداری، مراتب نخست را نخواهند داشت و به همان میزان از توجه، بودجه، تجهیزات، ظرفیت‌سازی انسانی و سازمانی دور خواهند بود. مسئله بعدی به جایگاه شهرداری در نظام اداره‌کننده شهر بازمی‌گردد. فقدان حکومت کلان شهری^۱ در ایران سبب شده است تا شهرداری‌ها از اقتدار و ابزارهای سیاسی و اداری لازم برای اداره شهرهای بزرگ و مجموعه‌های شهری برخوردار نباشند. از آن جایی که واقعیت تهران و مناسبات میان آن و

شهرها و روستاهای پیرامونش بیانگر واقعیت شکل‌گیری انبوهه شهری به مرکزیت تهران است، نبود ساختارهای سیاسی و اداری لازم برای اداره کردن و اعمال حاکمیت بر این فضای گسترده و پرچالش، نشانگر وضعی بنیادین در نظام اداره کشور و فضاهای فروملی است. در شرایط موجود، مسئولیت‌ها و اقتدار شهرداری نسبت به شهر، محدود به چند عرصه خدماتی مشخص و محدود است و خوگرفتن شهرداری به فروش تراکم و تبدیل جریمه‌ها و تخلفات به منبع درآمد، به‌طور کامل آن را از کارکرد و وظیفه اداره شهر دور کرده است. سایر سازمان‌های موثر در اداره شهر از آن جایی که از نظر ماهیت اداری و نظام تقسیمات کشوری، حضور و وظیفه مؤثری نسبت به شهر ندارند، در عمل شهرهای کشور را فاقد نظام‌های مدیریتی مؤثر و کارآمد ساخته است. به عبارت دیگر، برخلاف تصور موجود، برای اداره شهر، شهرداری نداریم و تبدیل شوراهای شهر به نهادهایی ناکارآمد و غیرموثر در کنار حل نشدن چالش‌های شهری مانند آلودگی هوا، نشانه‌هایی از این واقعیت تلخ محسوب می‌شوند. حتی اگر این داوری را رادیکال بدانیم و بخواهیم خوش‌بینانه به مسئله اداره شهرها بنگریم، می‌توانیم بگوییم شاهد وضعیتی آشفته و ناهماهنگی شدیدی میان دستگاه‌های مؤثر در اداره شهرها هستیم که ثمره تلخ آن ناهماهنگی عجیب در هنگام وقوع حوادث و از دست دادن فرصت‌های ذی‌قیمت امداد و نجات است. پایین بودن اعتماد عمومی به شهرداری‌ها در مقایسه با سایر سازمان‌های اداری، انجام فعالیت‌های مبتنی بر مشارکت عمومی را نیز برای شهرداری بدل به امری چالش‌برانگیز می‌کند. واقعیت آن است که پیش‌نیاز انجام هر فعالیت مشارکتی، وجود زیربنای اعتماد، میان دو طرف تعامل است. روشن است که نبود یا ضعف این زیربنا، در عمل مانع از انجام اقدامات مشارکتی می‌شود، هرچند با شهادت تعداد قابل توجهی از آتش‌نشانان فداکار در فاجعه پلاسکو، میزان اعتماد عمومی به

آتش‌نشانان در روزهای اخیر به شدت افزایش یافته است و این شاید از معدود نکات مثبتی باشد که باید به دقت و با برنامه‌ریزی صحیح از آن، جهت پیشبرد سیاست‌های تأمین ایمنی شهری و افزایش فرهنگ ایمنی استفاده کرد. چنین فرصت‌هایی ناخواسته، هزینه‌های انسانی و روانی بالایی دارند و نباید اجازه داد، انرژی اجتماعی و احساسی حاصل شده از فاجعه پلاسکو به هدر رفته و در پیچ و خم سیستم‌های اداری هرز رود. اهمیت این مسئله در این نکته نهفته است که توفیق انجام اقدامات پیشگیرانه و فعالیت‌های آموزشی و حتی انجام اقدامات انضباطی در حوزه ایمنی شهری، به شدت به اعتماد و مشارکت شهروندان وابسته است. از این رو مهم‌ترین درس‌هایی که از فاجعه پلاسکو در حوزه مدیریت شهری می‌توان آموخت عبارتند از:

- لازم است نظام اداره کلان‌شهرها و انبوه‌های شهری به‌ویژه پایتخت تغییر کند و این مناطق همانند سایر مناطق کلان‌شهری دنیا با نظام‌های حکومتی-اداری مناسب خود اداره شوند.
- سازمان‌های آتش‌نشانی و خدمات ایمنی شهرداری با تصویب قوانین و مقررات مناسب از اختیارات لازم برای برخورد با تخلفات ایمنی برخوردار شوند.
- از ظرفیت و انرژی پدیدآمده به‌سبب این اتفاق دل‌خراش برای ترمیم وضعیت اعتماد عمومی به شهرداری‌ها بهره‌برداری و سازوکارهای مشارکتی با مردم شهرنشین به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های خطر آفرین تقویت شود.

فصلنامه علمی، پژوهشی و آموزشی
دانشگاه شیراز